

רוב וקרוב (בבא בתרא כג)

גליון 427

בדף כג: אמר רבי חנינא רוב וקרוב הולכין אחר הרוב. ואע"ג דרובא דאורייתא וקרובא דאורייתא, אפילו הכי רובא עדיף. ופירש"י רוב וקרוב, אם בא דבר לפנינו ויש בו להלך אחר הרוב והוא כך, ואם הלך בו אחר הקרוב אינו כך, הלך בו אחר הרוב. ואע"ג דתרוייהו דאורייתא, רובא דאורייתא דכתיב אחרי רבים להטות, וקרובא דאורייתא דכתיב והיה העיר הקרובה וגו', עכ"ל. מתיב רבי זירא והיה העיר הקרובה אל החלל, ואע"ג דאיכא אחרייתא דנפישא מינה. בדליכא. וליזיל בתר רובא. ביושבת בין ההרים.

חידש רבי חנינא שכשיש ספק לפנינו ושתי הכרעות סותרות, אחת מצד רוב ואחת מצד קרוב, ההכרעה של רוב קובעת. ועל זה הקשה רבי זירא מהדין של עגלה ערופה דמבואר בתורה שמוודיין לקרובה למרות שיש עיר אחרת רחוקה שגדולה ממנה. וע"כ דקרוב גובר על רוב. ותירצה הגמ' דהדין של קרוב בעגלה ערופה איירי שאין שם עיר גדולה בסביבה אלא כולן שוות. וכשאין רוב הולכין אחר הקרוב.

והקשו בתוס' (בד"ה רוב וקרוב וכו') וא"ת מאי קמ"ל (ר' חנינא), מתניתא היא, ט' חנויות כולן מוכרות בשר שחוטה ואחת מוכרת בשר נבילה, ובנמצא הלך אחר הרוב, משמע אפי' נמצא קרוב לחנות המוכרת נבילה. א"כ מה חידש ר' חנינא.

ותירץ ר"י בר מרדכי דאי ממתניתא הו"א כגון דאין דלתות מדינה נעולות, דאיכא תרי רובי (דאולי בא הבשר ממקום רחוק ורובן כשרות) קמ"ל רבי חנינא דאפי' דליכא אלא חד רובא בכל זאת הולכין אחר הרוב. ור"י תירץ דאי ממתניתין הו"א בנמצא באמצע, ולא היה שם קרוב. ועוד נראה לר"י דר' חנינא אתא לאשמועינן דאפילו בקורבא דמוכח דאזלינן בתר רובא וכו'.

חידש הר"י (בתירוץ האחרון) שיש שני אופנים של קרוב, קרוב שאינו מוכח וקרוב שהוא מוכח. והיה מקום לחלק דבקורב דמוכח ניזיל בתר קרוב, קמ"ל ר' חנינא שאפי' בקורב דמוכח אזלינן בתר רובא. והנה יש להבין מה המעליותא של רוב, שבגללה רוב גובר על קרוב. ובחי' הריטב"א כתב רובא עדיף אפשר דגמרא גמיר לה. ומשמע שאין בזה סברא לעדיפות של הרוב אלא כך קיבל מרבתינו. אמנם בספר השאלות (ריש ויקרא סי' סח) כתב סברא הוא דרובא שכיח יותר מקרוב.

ובהעמק שאלה (שם) כתב שלפ"ז אי בתר סברא אזלינן, בקורבא דמוכח סברא הוא ללכת אחר הקרוב שהיא שכיחא יותר מרובא. ובחי' הרמב"ן בסוגיין (כד). מבואר דבקורבא דמוכח מודה ר' חנינא דלא אזלינן בתר רובא (בההוא חצבא דחמרא, דמבואר שם דעינבי כן מצניעים בכרם ואפי' לר"ח יהיו אסורים משום ערלה). אבל ברשב"א בתורת הבית (בית ה' סוף שער ד') כתב דלר"ח אפי' בקורבא דמוכח אזלינן בתר רובא והלכתא כוותיה. וכן כתב הרא"ש (סי' כב).

והיה מקום לומר שהטעם שרוב עדיף על קרוב הוא כי רוב הוא בירור הספק דע"י הרוב יודעים שזה הצד שקרה באמת, משא"כ קרוב אולי הוא רק הכרעה איך לנהוג בספק, וממילא לאחר שיש בירור של רוב אין לקרוב אפשרות להכריע. אמנם בשו"ת חמדת שלמה (אבן העזר סי' מג אות מ) כתב דרובא עדיף מחזקה כי רובא הוא בירור וחזקה אינה בירור אלא הלכה של אוקמה אחזקה בספקות. וכתב דלפ"ז גם קרוב עדיף מחזקה. והוכיח כן מהא דר' חנינא אמר דרוב עדיף מקרוב ולא אמר חידוש יותר גדול שחזקה עדיפה מקרוב (ואז כ"ש שרוב עדיף דהא רובא וחזקה רובא עדיף). וע"כ דקרוב עדיף מחזקה והיינו כי קרוב הוא בירור וחזקה אינה אלא הנהגה בספק. מבואר בחמדת שלמה שגם רוב וגם קרוב הם בירורים ואעפ"כ רוב עדיף. ולא ביאר מדוע.

ובקובץ שיעורים (אות עח) הביא ראיה מתוס' (דף כד. בד"ה לימא) שכתבו דאם קרוב עדיף מרוב הוי ודאי ערלה ולא ספק. וע"כ דס"ל דקרוב מדין בירור ולכן רואים את הענבים כוודאי ערלה. אלא שהעיר שכל

זה כתבו התוס' למ"ד דקרוב עדיף על רוב אבל לר' חנינא שרוב עדיף י"ל דקרוב מדין הכרעה. והיינו כהנ"ל שרוב עדיף על קרוב כי רוב הוא בירור וא"כ המציאות היא שזה כך ולא שייך שקרוב שאינו בירור, יכריע. ולפי"ז יוצא שבזה גופא נחלקו בגמ' אי רוב עדיף על קרוב, דר"ח ס"ל דקרוב הוי הכרעה ולכן רוב שהוא בירור הוא עדיף, ולמ"ד השני קרוב הוא בירור, ובירור יותר מרוב ולכן קרוב עדיף. אמנם לפי החמדת שלמה הנ"ל למרות שקרוב הוא גם בירור בכל זאת ס"ל לר"ח שרוב עדיף. ולפי"ז יוצא שהמח' היא איזה בירור יותר טוב או כמו שכתב הריטב"א דגמרא גמירי לה, ואין זה מחמת מעלה בסברא.

ובאמת, גם לגבי רוב יש נידון באחרונים (ומביאים ראיות מראשונים) אם רוב הוא בירור או שרוב הוא בס"ה הנהגה מספק. בשו"ת רבי עקיבא איגר (סי' קל"ז) כתב דרוב הוא הנהגה ולכן מהני בתרי ותרי. והיינו דאם רוב הוא בירור הוי כמו עדים, וממילא לא יועיל רוב להכריע בתרי ותרי כי תרי כמאה אבל היות ורוב אינו אלא הנהגה בספק אז במצב של תרי ותרי דהוי ספק, הרוב קובע להכריע כהצד של הרוב.

וגם בתוס' הרא"ש בבבא מציעא דף ו': (לגבי קפ"ץ אחד מן המנוייין) מבואר דגם כשיש רוב אינו נחשב ודאי אלא ספק. ויש מחלקים ברוב גופא בין רובא דאיתא קמן לרובא דליתא קמן. בשב שמעתתא (ש"ב פט"ו) כתב דגם לרא"ש שרוב הוא ספק היינו רק ברובא דאיתא קמן אבל רובא דליתא קמן הוא מדין בירור. בשיעורי רבי שמואל (סי' סו) כתב להסתפק בסגנון אחר, דבהא דאזלינן בתר קרוב אי מתורת בירור קאתינן עלה דאמרינן דאתי מהקרוב אליו או דליכא בזה בירור דכשם שבא מקרוב כך יכול לבוא מן הרחוק אלא דהלכה היא דנקטינן דאתי מן הקרוב, וכעין הדין של כאן נמצאו כאן היו, והיינו דלא מסתפקינן כלל על דוכתא אחרינא כיון שנמצא כאן, נקטינן שכאן היה מעיקרא. וכן גם כאן לא תלינן במקום אחר.

והיינו דהצד לומר שקרוב הוא הנהגה ולא בירור הפשט הוא שאין להסתפק שבא מן הרחוק כלל. והקשה רבי שמואל דלפי הרא"ש דרובא דאיתא קמן אינו מברר, אי נימא דקרוב בירור הוא מדוע רוב עדיף מקרוב (והיינו כהסברא הנ"ל שאם יש בירור ויש הנהגה, ודאי שעדיף הבריור). והביא דבתוס' בדף כד (הנ"ל) כתבו דקרוב הוא ודאי ערלה. א"כ קרוב הוא בירור, ואיך עדיף רוב מקרוב. ותירץ דתוס' לשיטתם דלא ס"ל כהרא"ש (כמבואר בשב שמעתתא ש"א פ"א), וממילא גם רוב וגם קרוב הם בירורים. ושוב יוצא שלמרות ששניהם בירורים, רובא עדיף. ובאמת דתוס' שם קאי למ"ד דקרוב עדיף (וכנ"ל) וא"כ י"ל דלמ"ד דקרוב עדיף הוי קרוב בירור ורוב רק הנהגה בספק אבל למ"ד דרוב עדיף כי הוא בירור, יתכן דס"ל דקרוב אינו בירור או שלמרות שהוא גם בירור, רוב עדיף.

וכתב שם דגם אם שניהם אינם בירור הרוב עדיף כי הרוב מכריע את הספק אבל קרוב אינו מכריע אלא הוא אומר דנקטינן שאין לנו מקום להסתפק אבל כשיש נגדו רוב, בזה לא שייך לומר שלא נסתפק על הרחוק דהא הרוב אומר שהוא כן מהרחוק. והרוב מכריע לנקוט כצד ההוא, וממילא הרוב גובר על הקרוב.

והנה בהא דתוס' באו לחלק בין קרוב דמוכח ללא מוכח, כתב רבי שמואל דקרוב דמוכח הוי בירור וקרוב דאינו מוכח אינו בירור אלא הנהגה וכהנ"ל. והוסיף דשני דינים אלה נמצאים בעגלה ערופה, דהרי כלפי כל העולם הוי קורבא דמוכח ואמרינן שמודדים רק אל הקרוב אבל כשיש שתי ערים בסביבה, אחת קרובה יותר ואחת רחוקה יותר, אין זה קורבא דמוכח, ובזה אמר רבי חנינא דלא אזלינן בתר קרוב אלא בתר העיר הגדולה למרות שהיא רחוקה.

אלא דלמסקנת הגמ' דאיירי קרא ביושבת בין ההרים הרי שבאופן שאינה יושבת בין ההרים אע"ג דהוי קורבא דמוכח שבא מכאן, בכל זאת הולכין אחר הרחוק שהוא הרוב. וע"כ דגם קרוב דמוכח אינו בירור ולכן אינו עדיף מרוב.

ולכאורה מדברי השאילתות שכתב שרוב עדיף כי סברא היא דרוב שכיח יותר מקרוב משמע ששניהם הם בירורים רק שהבירור של רוב גובר כי הוא יותר שכיח, ולכן יותר קובע שכך היה.

והנה הרמב"ם (פ"ט רוצח ה"ו) השמיט את מה שמבואר בגמרא יושבת בין ההרים. ואולי למד שהיות והוי קורבא דמוכח א"צ שתהא יושבת בין ההרים. והסוגיא כאן ס"ל שלר"ח רוב עדיף אפי' מקורבא דמוכח אבל אי סבירא לן למעשה דקרוב דמוכח עדיף, א"צ להעמיד ביושבת בין ההרים, וצ"ע ואכמ"ל.